

Defensa dels mèrits del doctorand a càrrec del doctor Joan Miralles i Montserrat

Excel·lentíssima Senyora Secretària d'Estat d'Universitats, Magnífic Senyor, honorables autoritats, professors i alumnes, senyores i senyors: *Dura tamen molli saxa cauantur aquea*. I "tanmateix, el dur rocam és excavat per l'aigua molla". Que em sigui llegut iniciar d'aquesta manera el meu parlament, a l'estil de sermonador vicentferreirà, si bé amb cita ovidiana, car pens que és la consigna més d'acord amb la idiosincràsia del nostre il·lustre doctorand, en Francesc de B. Moll i Casanovas, i que aquesta ensenya sigui tothora el fil conductor de les meves paraules.

Sol ésser moneda corrent que en ocasió de l'homenatge a una personalitat de relleu singular, qui està encarregat de fer-ne el corresponent discurs conti per menut en quines circumstàncies conegué l'homenatjat, i això és el que tractaré de fer. Certament el meu fort no és la bona memòria, però amb tot, tinc un record boirós de quan era al·lot, que deu ésser la primera referència que vaig tenir de la personalitat de Don Francesc. Va ser en ocasió d'una visita a Palma. Em passejava amb un mestre d'escola particularment estimat, segon pare espiritual. Quan fórem devora Cort el mestre m'advertí, a la vista d'un homenet de cara somrient i falaguer de cames, que passava suvora nosaltres: "Mira, Joan: això és un savi!". "Idò sí que el trob petit", vaig dir jo. És clar, un savi em pensava que havia de ser una cosa grossa de tot, i òbviament creia que la capacitat cranial s'havia de correspondre amb una còrpora si fa no fa monumental. Passaren els anys, no puc determinar amb exactitud la data, però devia ser el 1967, any envant any enrere, quan vaig visitar per primera vegada el senyor Moll a Torre de l'Amor per demanar-li una sèrie de qüestions referents a la tesi de llicenciatura sobre els malnoms del meu poble. Era un dia d'estiu d'una xafogor desprietada. Don Francesc em rebé molt cordialment; ens assegurérem devora un ampli finestral. Vaig treure el catipàs amb la llista dels malnoms des del segle XIII fins al segle XX, i tira per envant, amb vertader ardor catecúmenic, vaig començar a desgranar la llarguíssima tirallonga de malnoms per veure si entre tots dos en trauríem l'entrellat etimològic corresponent. De primer, la cara de Don Francesc era somrient i afable, però després d'una bona estona de recitar-li dotzenes i dotzenes de noms més o menys anodins, vaig poder notar que el seu posat esdevenia greu i que els seus ulls semblava que s'anassen aclucant a poc a poc. "Deu meditar", vaig pensar jo. I vengua xafogor i giscadissa histèrica d'orenelles que pareixia que se'n reien de la feta. Per sort arribaren els malnoms més divertits: Tianet de Randa, Tonelada i Mitja, Trebolí, Trempança, Truc, Trulurú, Tuti, Twist, Verga d'Or, Zópez, etc. I afortunadament la cara del savi s'anà transfigurant de bell nou, i li retornaren el somriure i les bones colors. Ara, passats ja una bona partida d'anys, pens quantes vegades, davant ploms com el meu, Don Francesc deu haver perpensat: "Ai, Déu meu, ses coses que hem hagut d'aguantar per la Ceba!" Que em perdoni, doncs, senyor Moll, tal falta contra la caritat cristiana, encara que sigui ja amb un poc de retard, i per un gust que la penitència no em sigui dura en excés.

En Francesc de Borja Moll i Casanovas neix a Ciutadella de Menorca el dia 10 d'octubre de 1903, fill de Josep Moll i Vidal i de Maria Anna Casanovas i Oliver. Aprèn les primeres lletres a cal mestre Miquel Villalonga i el 1912 inicia els estudis al seminari de Ciutadella. Aquí, a part de la formació eclesiàstica pròpiament dita, adquireix coneixements de piano, cant i solfa amb mestre Josep Sintès i, més tard, el 1917, mentre fa el primer curs de filosofia, segueix amb l'harmòni i l'orgue. Publica el seu primer article a *El Iris*, diari catòlic, s'inicia en la tècnica tipogràfica i fa la coneixença d'un personatge clau dins la seva vida: mossèn Antoni Maria Alcover.

El 1920 deixa el Seminari i l'any següent es desplaça a Mallorca per lliurar-se de ple a l'empresa del *Diccionari* amb l'abrandat canonge Alcover. Comença per a Moll la formació lingüística i filològica amb alguns mestres il·lustres, com B. Schädel, L. Spitzer, W. Meyer-Lübke, com ell mateix ens conta, en un règim quasi de classe particular. És d'aquesta manera que aviat pot iniciar la replega de materials dialectals per terres de Catalunya i València (1921) i les balears (1922). El 1923 comença les seves col·laboracions sobre temes lingüístics al *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, que mossèn Alcover havia creat a principi de segle, i que, com és sabut, és la primera revista de temàtica filologicolingüística de l'Estat espanyol. L'any següent participa ja en la redacció dels primers articles del *Diccionari Català-Valencià-Balear* i el 1926 n'apareix el primer fascicle.

El 1927 enllesteix la traducció del *Vulgar Latín* de Grandgent i inicia la preparació d'una de les seves obres més fonamentals: el *Suplement català al diccionari etimològic (Romanisches Etymologisches Wörterbuchy)* de W. Meyer-Lübke, que anirà publicant en l'*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*. El 1928 col·labora activament en la miscel·lània d'homenatge a mossèn Alcover amb un sòlid estudi sobre el dialecte de Ciutadella, i en els actes commemoratius de la conquesta de Mallorca.

El 1930 Francesc de Borja Moll funda l'Editorial Alcover SL amb mossèn Alcover i Joan Riutort per tal de donar continuïtat a l'obra del *Diccionari*, i va continuant la redacció de *La flexió verbal en els dialectes catalans*, un dels aplecs de morfologia dialectal més importants de la nostra llengua, fruit de la recerca *in situ* d'Alcover i Moll en moltes de localitats catalanoparlants. Durant la Segona República, tot coincidint amb un moment especialment favorable per a la llengua i la cultura catalana, es dedica a una sèrie d'obres d'interès especial. El 1931 publica una *Ortografia mallorquina*, d'acord amb les *Normes* de l'Institut d'Estudis catalans. L'any següent mossèn Alcover deixa aquest món i Francesc de Borja Moll es fa càrrec, sortosament, de la continuïtat del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Així mateix, el 1933 torna a aparèixer el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, el qual en mans de Moll adquireix un major rigor i equilibri. També funda la biblioteca Les Illes d'Or, que encara avui segueix el seu camí i, encara, guanya el Premi de Filologia de l'Institut d'Estudis Catalans amb el *Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears*, premi que tornaria a guanyar l'any següent amb el *Vocabulari popular de l'art de la construcció*, i així mateix el 1936. L'any 1934 Moll comença a treballar en l'*Atlas lingüístico de la Península Ibérica* (ALPI), dirigit per Tomás Navarro Tomás, amb la col·laboració de Manuel Sanchis Guarner, amb qui l'uní sempre una gran amistat i que anys a venir seria un eficaç col·laborador en el *Diccionari Català-Valencià-Balear*. El 1935 duu a terme les enquestes per Mallorca i el País Valencià i continua les col·laboracions a l'*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura* i al *Bolletí de Dialectologia Catalana*. El 1936 és nomenat membre corresponent a l'Institut d'Estudis Catalans i *magister* de l'Escola Lliure de Lul·lisme i signa la *Resposta als catalans*, el famós manifest. Arriba la Guerra Civil, i amb ella, com és sabut, es produeix una brusca frenada, i en molts casos una vertadera solució de continuïtat, pel que fa a les publicacions en català i a la cultura catalana en general. No obstant això, Moll encara pot publicar una gramàtica normativa amb un títol molt propi del moment: *Rudiments de gramàtica preceptiva* (1937), que tornaria a ser publicada més tard amb el subtítol *per a ús dels escriptors baleàrics*. També, durant aquests anys Moll va editant diversos mètodes per a l'ensenyament d'idiomes i, així mateix, entra com a professor a institut d'ensenyament mitjà Ramon Llull.

Durant els anys immediats de la postguerra Moll segueix sobretot en la tasca d'editor i d'elaboració del *Diccionari*. El 1943 aconsegueix de publicar *El somni encetat*, de Miquel Dolç, i el mateix any Manuel Sanchis Guarner, que havia estat empresonat alguns anys per motius polítics, s'incorpora a la feina del *Diccionari*. El 1946 Moll emprèn la publicació de l'ambiciosa col·lecció Exemplaria Mundi, però té poca continuïtat, i l'any següent reprèn les enquestes dialectals per a l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*. El 1948 compra Llibres Mallorca i el 1949 surt el fascicle 39 del DCVB, la publicació del qual havia quedat interrompuda des del 1937.

La dècada dels cinquanta és també pròdiga en activitats. El 1950 apareix el tercer volum del DCVB. El 1952 continua les enquestes per Catalunya Nord i publica la *Gramàtica històrica catalana*, sens dubte una de les obres cabdals de Moll i que encara constitueix un dels pilars de la història interna de la nostra llengua. El 1953 surt el primer número i darrer de la revista *Raixà* i participa en el VIIIè Congrés Internacional de Lingüística Romànica amb una comunicació titulada «Els parlars baleàrics». L'any següent fa un cicle de conferències per diverses ciutats alemanyes: Munic, Earlangen, Würzburg, Frankfurt, Bonn. El 1955 treu el primer volum de la col·lecció *Raixà*, que a l'hora d'ara ja aconseguit superar de molt el centenar de volums editats. El 1956 intervé en el VIIIè Congrés de Lingüística Romànica i li són encomanades enquestes per a l'*Atlante linguistico mediterraneo*, radicat a Venècia. L'any 1957 dóna a conèixer *Notes per a una valoració del lèxic de Ramon Llull*, un tema que reprendrà alguns anys després de manera més extensa amb un estudi global de la llengua de Llull fet en col·laboració amb A. M. Badia. El 1958 participa en el VIè Congrés Internacional de Ciències Onomàstiques a Munic i l'any següent edita una altra de les seves obres cabdals: *Els llinatges catalans*. Així mateix, aquest any col·labora en el IXè Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques amb «Les fonts del *Liber Elegantiarum*», també un altre dels temes recurrents en la bibliografia de Moll.

L'any 1960 comença a dur a terme l'enregistrament de rondalles, amb diversos col·laboradors, a Ràdio Popular. Cal dir que l'emissió d'aquestes rondalles ha tingut una audiència singular i demostra l'atractiu que té aquest tipus de literatura popular tan magníficament reelaborat per mossèn Alcover. El mateix any Moll passa a formar part de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. El 1962 esdevé també una data clau, ja que s'edita el darrer volum del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. És precisament sobre la temàtica de «La tècnica i la història del *Diccionari Alcover-Moll*» que participa a l'XIè Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques d'Estrasburg. També edita *Un home de combat*, la biografia del seu mestre i amic mossèn A. M. Alcover. L'Ajuntament de Ciutadella li concedeix la Medalla d'Or i el de Maó acorda nomenar-lo menorquí il·lustre. I encara li queda temps per a fundar l'Obra Cultural Balear amb un equip de gent entusiasta, una entitat que cal valorar en alt grau per tal com ha omplert un buit, sobretot en els anys difícils del franquisme. El 1963 enllesteix la traducció del *Manual de lingüística romànica* de B. E. Vidos, és nomenat membre de la comissió consultiva d'Òmnium Cultural i passa a ser el director dels cursos de català de l'Obra Cultural Balear. El 1964 apareix el primer volum de la col·lecció Els Treballs i els Dies, la qual ha anat resseguint amb eficàcia fins avui la seva ruta. També aquest anys és investit doctor honoris causa de la Universitat de Basilea. El 1968 comença a fer classes de català a la Facultat de Lletres, radicada a l'Estudi General Lul-lià, fins a la seva jubilació.

L'any 1970 Moll publica el primer volum de les seves memòries: *Els meus primers trenta anys*, i l'any següent és nomenat Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. El 1974 intervé en el XIVè Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques de Nàpols i edita en la col·lecció Raixa *L'home per la paraula*, un recull d'articles periodístics de divulgació. El 1975 és investit doctor honoris causa de la Universitat de Barcelona i treu el segon volum de les seves memòries: *Els altres quaranta anys*. El 1977 apareix el seu *Diccionari castellà-català / català-castellà*, sens dubte un dels millors diccionaris en aquest gènere. El 1978 guanya el premi Ossian per la defensa de les llengües minoritàries, i fa la lliçó inaugural dels cursos de llengua catalana de l'Obra Cultural Balear: «Llengua o dialecte? Català o mallorquí? ».

El 1980 la revista *Randa* li dedica tres volums d'homenatge en el qual participen un gran nombre de col·legues i amics, i pren part en l'organització del XVIè Congrés Internacional de Lingüística Romànica, que tingué lloc, com recordaran, a Palma. El 1982 li és dedicat un càlid homenatge a càrrec del Departament de Català de la Facultat de Filosofia i Lletres, de la secció de català de l'Escola Normal i de l'Obra Cultural Balear, amb el patrocini de l'Ajuntament de Palma. Alguns mesos després apareix un recull d'articles seus: *Textos i estudis medievals*, en la col·lecció Abat Oliva de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, i també ha sortit recentment la tan esperada segona edició, molt ampliada, d'*Els llinatges catalans*.

Així, doncs, de l'examen atent del currículum podem constatar que la personalitat de Moll té diversos vessants d'interès. I així és que, a part de la seva labor com a investigador, té el mèrit d'ésser un eficaç divulgador científic de la llengua, ha estat i és editor i, més encara, durant molts anys entorn d'ell i de l'Obra Cultural Balear sobretot, s'ha pogut aglutinar un moviment cultural que amb totes les limitacions que vulgueu ha aconseguit de servir el llum, la flama de la llengua. La seva aportació, per tant, és molta i variada. En donen fe els 37 llibres i opuscles originals i autònoms que ha publicat fins ara, a més de 13 edicions de textos antics, 5 traduccions, 23 parlaments, 133 extrets o capítols de revistes, congressos i miscel·lànies, 337 articles de periòdic i notes breus, 40 pròlegs i presentacions, 349 recensions, 13 obres rimades, tocades d'humorisme de bona llei, i encara és possible que m'hagi deixat qualche cosa en el tinter.

Però quina cosa ha fet possible que un sol home hagi pogut dur a terme tanta feina? Algun col·lega i amic nostre diria que és per la influència dels astres. En Moll és un "libra", diria, i per tant és un signe d'aire dominat per Venus, el planeta de l'amor, de la tendresa i del plaer de viure. Això explicaria el seu equilibri interior, la voluntat de pau i el rebuig de la violència, etc. No voldria, però, desenterrar el llunari, ni veure'm engrillonat per la planeta, ni manco pretenc fer, ara i aquí, parapsicologia de manual; i tanmateix, tots els qui coneixem en Moll veiem en ell una característica recurrent, estable, tot al llarg de la seva vida i de la seva obra; aquesta és, ni més ni pus: la vitalitat, la Vitalitat en majúscula. Ell mateix ens ho deixa entreveure una i altra vegada en les seves sucoses memòries. Vegeu, si no, el que ens explica dels seus anys de seminari i de quan penja els hàbits i rememora les paraules finals del Faust: "Das Ewig-Weibliche zieht uns hinan" ("L'etern femení ens atreu") o de quan ens descriu com *feia gambes* prop del balcó de la seva futura dona, na Cisca Marquès, un altre personatge clau de la seva dilatada vida que li ve fent de dolç i ferm estaló.

Sí, certament qualcú podrà dir que l'església menorquina perdé un canonge, però el país haurà guanyat un bon filòleg i, per afegitó, una nombrosa família. És en virtut d'aquesta poderosa vitalitat i de l'obsessió per la llengua, que Moll ens ha obsequiat amb un currículum de quasi 900 títols; i és també per mor d'aquesta característica, que ell ha fet possible la *continuitat* — rara avis en el nostre país— d'alguns projectes culturals, d'entre els quals destaca sens dubte el *Diccionari Català-Valencià-Balear*, vertader orgull de la filologia catalana. I encara podria comentar-vos més extensament i divertidament el seu proverbial humor, molt viu i persistent, i que sens dubte li deu haver ajudat a viure i a suportar millor els reclaus i sobams de la vida; però això ens duria, crec massa enfora.

És, en suma, per tota aquesta immensa labor, que la Universitat de Palma, per la seva voluntat d'arrelament en el propi país i pels mèrits rellevants de Moll en el camp de la recerca i de l'erudició, de la docència i de la divulgació, ha volgut retre-li públic homenatge de gratitud i honor. I alhora, pensem que per a la Universitat de Palma, encara molt jove però plena d'il·lusions, aquest doctorat pot representar també un nou impuls en el llarg camí de reconstrucció cultural i científica del país.

Però s'ha dit més d'una vegada que en Moll és qualche cosa més que un simple filòleg. En realitat per a molta gent Don Francesc ha anat representant el paper de símbol de la Llengua, de la nostra llengua catalana, i això ho saben, i ho assumeixen fins i tot els seus, diguem-ne, "enemics". Per tant, crec que no estarà fora de lloc de fer algunes referències a l'estat actual de la llengua. I en aquest sentit he de dir que després d'alguns anys de democràcia parlamentària, en aquest país algunes coses han canviat. N'hi ha prou a comparar el tractament que rep la nostra llengua en la legislació franquista i el que rep en la Constitució espanyola i en el recent Estatut d'autonomia, en el qual, convé i convindrà recordar-ho una i altra vegada, el català és la llengua oficial de les Balears juntament el castellà. I, tanmateix, si no volem que això quedi com a simple paper banyat, és necessari que el Poder en majúscula: les institucions públiques de l'Administració i, sobretot, els poders autonòmics en general, els consells i els ajuntaments facin tots els possibles per tal que la llengua catalana recuperi el seu paper en l'àmbit de l'administració, dels mitjans de comunicació de masses, de l'àmbit escolar, i en definitiva, del carrer i de la vida pública. Però no ho podem fiar tot al que ens pugui pervenir de les altures politicoadministratives. És necessari també que la mobilització es produeixi en cada una de les cèl·lules que componen el teixit social. Cap entitat pública, cap illenc s'hauria de sentir aliè a la tasca de recuperació lingüística i cultural. Pensem que aquesta és una actitud que hauria d'anar més enllà dels partits. Ningú no pot tenir l'exclusiva en l'empresa, perquè la salvació i recreació constant del patrimoni cultural i lingüístic és i ha de ser responsabilitat de tots. I meditem també en el fet que la situació diglòssica en què ens trobem només té dues sortides, advertides ja pels grans sociolingüistes del món: o bé feim normal a tots els nivells, públics i formals, la nostra llengua —que avui es troba en situació de llengua B i reduïda en gran part a l'àmbit privat o informal—, o desapareixerà irremissiblement després d'un període més o menys llarg d'agonia, que es manifestarà amb el seu empobriment progressiu i amb la plebeïtzació o folklorització a causa del seu ús estrictament residual.

És per això que ara i aquí vull aprofitar l'avinentesa per demanar públicament a qui en tingui la responsabilitat —amb el suport, crec, dels assistents a aquest acte— que s'activin tota una sèrie d'empreses que romanen encara a mitges astes, o que per dificultats d'ordre administratiu o per altres motius no es duen a terme amb l'abast que seria necessari.

1r. En el camp de l'Administració caldrà que de manera progressiva totes les oficines dependents del governs central i autonòmic puguin atendre en la nostra llengua els ciutadans catalanoparlants que s'hi adrecin oralment o per escrit. I per a tal objectiu caldrà iniciar, o continuar en alguns casos, els corresponents cursos de reciclatge per als funcionaris d'aquestes entitats

2n. En el camp dels *mass-media* crec que cal reivindicar en primer lloc un canal de televisió comú amb les altres comunitats autònomes que comparteixen la mateixa llengua i cultura, amb una programació completa i variada i amb intercanvi de programes realitzats en les diverses comunitats autònomes. També vull fer menció especial d'un projecte que coeja des de fa massa temps, l'endegament del qual és un assumpte de màxima urgència. Em referesc a la qüestió de Ràdio Mediterrània, que té previst emetre tota la programació en la nostra llengua. També caldria fer realitat per a un futur no llunyà un diari en la nostra llengua, la qual avui dia és pràcticament absent dels rotatius de major tiratge, si bé cal dir que en les publicacions comarcals sembla que el català últimament ha anat conquistant terreny.

3r. Pel que fa al camp educatiu he de dir que, si bé aquest darrers anys la llengua catalana ha passat a ser una assignatura més a EGB i a BUP., cal manifestar també que no és impartida encara en tots els centres de les Balears amb la deguda atenció, i que sovint rep la consideració d'una, diguem-ne, "quarta Maria", i que no sempre és té en compte que el coneixement de la llengua exigeix el seu ple domini no solament a nivell escrit sinó també a nivell oral. Però hi ha més: per tal que la llengua catalana sigui també objecte no solament d'un simple coneixement més o menys teòric però deslligat de la vida corrent, és necessari que l'Administració faciliti al màxim l'ensenyament en català, i per això caldrà dotar els centres de la infraestructura adequada, de la qual voldria destacar principalment el material audiovisual.

4t. Voldria recordar, encara, que la Universitat, segons consta explícitament a l'Estatut, té una responsabilitat considerable en el camp sociolingüístic a tall d'assessorament i consulta dels organismes i entitats públiques. I vull manifestar com a cap del Departament de Llengua Catalana de la Facultat de Filosofia i Lletres, que estam a la disposició d'aquests organismes i, en definitiva, de tots els qui estiguin interessats d'alguna manera en el nostres serveis. Voldria, a més, aprofitant l'assistència de la secretària d'estat d'universitats a aquest acte, demanar de bell nou una cosa que ja venim sol·licitant des de fa una partida d'anys. Senyora secretària: necessitem de manera peremptòria l'especialitat de Filologia Catalana a la nostra Facultat de Filosofia i Lletres i l'adaptació i ampliació del pla d'estudis de l'Escola Normal, pel que fa a les assignatures de català. Tenim professorat suficient i la infraestructura legal necessària i una forta demanda social. Desitjaríem, en suma, que això fos una realitat ja per al pròxim curs.

És només d'aquesta manera, si assolim aquests objectius i tractam en definitiva amb decisió i sense complexos la nostra problemàtica lingüística, que aconseguirem que la nostra llengua tingui, no solament de dret sinó de fet, el tractament que li escau com a llengua d'ús normal a la nostra comunitat autònoma.

Don Francisc: ara que ja heu complit els primers 79 anys concediu-me, tot fent-me ressò de tots els assistents i de molts més que no són aquí entre nosaltres, que us desitgi una felicitat, llarga i profitosa vida per endavant; que per molts anys pugueu seguir anant, amb la vostra cara jovial i pas falaguer, de la plaça d'Espanya a Torre de l'Amor i al carrer del Call. Algú ha dit que és una llàstima que no hàgiu creat deixebles per a seguir la tasca després de vós. Crec que no ens hem de preocupar. En realitat, no hi ha un sol col·lega dedicat a la lingüística o filologia catalana que no sigui deixeble vostre, perquè no hi ha cap de nosaltres que no s'hagi capbissat adesiara en el *Diccionari Català-Valencià-Balear* o que no hagi consultat en alguna ocasió la *Gramàtica històrica* o alguna altra de les vostres obres essencials. I permeteu-me acabar rememorant el principi de la meua intervenció, en què feia esment d'un breu fragment de l'*Ars amandi*: "Durum saxum, mollis, tenaciter cauare perge". "Seguim, Moll, excavant tenaçment la dura roca", i teniu la convicció que no estau ni estareu mai tot sol en l'empresa. Moltes gràcies.

Palma, 15 de març del 1983